

Haarslev Kirke

Kilder: optegnelser af afd. gdr. Julius Hansen, Lindekilde.

S.H. Klausen: Bogense Bys og Skovby Herreds Historie.

I Gl. Gamby ligger der en gård med navnet: Kirkehøjgård, Bogensevej 34. Navnet stammer fra, at her skulle der efter sagnet have været bygget en kirke. Det blev der imidlertid ikke, thi samme sagn fortæller, at da der skulle bygges kirke i Haarslev Sogn, begyndte man først at bygge i Gamby, men hvad der blev bygget op om dagen blev revet ned om natten. Derfor bandt man to kvier sammen og lod dem løbe. Der, hvor de så lå om morgenen, skulle kirken bygges. Stedet blev altså det nuværende i Haarslev By.

Dette sagn, der fortælles om så mange kirker, har måske sin oprindelse af, at der har været et vi i mere end en af de landsbyer, der ville bruge den ny kirke, så valget for Haarslev Kirkes vedkommende har stået mellem Haarslev og Gamby.

Om kirkernes beliggenhed siger den danske historiker Erik Arup, at såvidt gørlig blev kirken lagt på samme sted som viet eller helligdommen for de gamle guder havde stået.

De første kirker blev bygget o. 985 og var alle af træ. Da Adam af Bremen, kannik i Hamburg, ca. år 1068 rejste gennem Danmark, fortæller han, at der er 100 kirker på Fyn. Omkring 1070 skal der have været henvend 1000 kirker i Danmark - næsten alle af træ og meget små. Om der har været en trækirke i Haarslev, og hvornår den er blevet afløst af en stenkirke vides ikke med nogen sikkerhed. De første stenkirker blev bygget o. 1027. Der er derfor sandsynlighed for, at bygningen af kirken i Haarslev har fundet sted i den store kirkebygningstid i det

12. og 13. århundrede (Valdemarstiden).

Når det økonomisk har været muligt at opføre disse solide stenkirker, er det bl.a. på grund af de gode tider i Valdemarstiden, men særlig på grund af at tienden blev gennemført omkring 1135. Tienden, der var en afgift på afgrøden m.m., stammede helt fra oldtiden, hvor den betaltes til helligdommen. I middelalderen tilkom den biskoppen, kirken og præsten. Al tiende blev afskaffet i årene 1908 til 16 ved en engangsbetaling. Der var truffet den ordning, at den eller de landsbyer, der ville bygge en kirke, fik 1/3 af tienden af alle de ejendomme, der ville benytte den ny kirke. Dette blev således begyndelsen til inddelingen af landet i sogne, idet sådant et område, som sluttede op om brugen af den samme kirke kaldtes et sogn.

Af kirken i Haarslev er kun tårnet og den sydlige side til og med våbenhuset hvidkalket udvendig. I den øvrige del af bygningen står stenene med deres naturlige farve. Vinduerne er nok fra 1846, da der af beboerne er udredet 26 ægter i anledning af nye vinduers indsættelse i kirken. Ægt kommer af at "age" og var en slags pligtkørsel, der var pålagt bønderne. Af de oprindelige romanske vinduer er der bevaret et, som sidder i nordsiden i et stykke af den oprindelige mur, som er opført af ene granitkvadre, som er smukt tilhugget omkring vinduet, ellers er ydermuren en tilsyneladende vilkårlig blanding af munkesten og granitkvadre. Ved kvindernes indgang på nordsiden har der også været hugget granit om døren, men der er kun bevaret lidt på den ene side. Når kvinderne havde deres egen indgang på nordsiden af kirken, skyldtes det, at kvindernes plads inde i kirken var i nordsiden og mændenes i sydsiden.

Hårslev kirke.

Når munkesten og granitsten er så blandet, skyldes det nok reparationer, som er foretaget gennem de mange år, kirken har bestået. I kirkens østende har der været en apsis, en mindre ofte halvrund alterudbygning. Denne apsis er brudt ned for at give plads til en lille hvælving over alteret, men de buede sten er anvendt i ydermuren.

Den indvendige mur i den ældste del af kirken er opført af rå granit og slået kalk. Kirken har oprindelig været med bjælkeloft og 4 hvælvinger opført samtidig med ydermuren. Den lille hvælving over alteret er også opført samtidig med ydermuren, men senere end de øvrige hvælvinger i kirken. Kirken, der er indviet til Sct Markus, har i tidernes løb gennemgået store forandringer og udvidelser. Skibet og det oprindelige kor er bygget i romansk stil af granitblokke. I koret findes to tilmurede vinduer

fra denne tid. I den sene middelalder er kirken udvidet både mod øst og vest, og tårnet, våbenhuset og kapellet mod nord stammer ligeledes fra denne periode. Disse tilbygninger, der væsentlig er opført af munkesten, har kamtakkede gavle, og på det udvidede kors' østgavl spores resterne af et messekløkketårn.

Ved tårnets sydvesthjørne er i senere tid der tilbygget en ret ejendommelig støttepille. Om dens oprindelse udtaler bisp Jakob Madsens visitatsbog: "Tornet ont, en Hjørne Sten spruket; de vil sette en Pille til".

For at skaffe penge til de forskellige tilbygninger og forbedringer har kirken fået ret til at sælge aflad nogle gange. Ifølge Bogense Bys og Skovby Herreds Historie af S.H. Klausen har hjælpebisp Jakob 1394 udstedt afladsbreve til Haarslev Kirke. En hjælpebisp var, som ordet siger, biskoppens

medhjælper, som ordnede en del af biskoppens forretninger. 1397 døde hjælpebisp Jakob og efterfulgtes af Hans Kristopel, der i Sørslev udstedte afladsbreve for Haarslev Kirke. Biskoppen hed Theus Podebusk 1392-1402. 1424 visiterede biskop Navne (1421-1440) og udstedte afladsbreve til den. 1445 skænker biskop Uldfeldt (1440-1460) afladshandel til kirken. Måske repræsenterer hver af disse afladsbreve en udvidelse af kirken.

At nogen har anvendt afladshandelen som en nem måde at skaffe sig syndsforladelse på, synes at fremgå af en del gaver i form af jord, skov og eng, som er givet til kirken og præsten i Haarslev. Det er kun små og lidet værdifulde arealer, det drejer sig om, men giverne er også kun bønder, der ikke har haft meget at give af, men viljen til at give har været til stede. Imidlertid sker der det, at kirken i tiden omkring reformationen (omkring 1536) blev plyndret, og det var ikke alene jordegods, der blev taget, det var også, hvad kirken ejede af guld og sølv, ja, man gik endog så vidt, at forgyldningen blev skrabet af kirkens inventar. Desuden skulle kirken aflevere så mange klokker, som der på nogen måde kunne undværes. De skulle bruges til at omstøbes til våben, det vil sige til kanoner.

Biskop Jakob Madsen har en fortegnelse over klokker, som er afleveret af kirkerne i 1528. Efter den skulle der af Fyns Stift være afleveret 263 klokker, som vejede 591 skippd. og 3 1/2 lisspd. (1 skippund = 20 lispund = 160 kg.) Deri er ikke indregnet vægt af de ti klokker fra Langeland, som er på mere end 15 skippd.

Til Fyns Stift regnedes dengang: Als, Femern, Lolland og Falster, foruden det som nu hører til Fyns Stift.

Denne plyndring, der skete på kongelig befaling og bifaldtes af prælater, adel og

borgerskab, og som det fremgår af diverse tingsvidner og domme, har bønderne også villet have deres gaver igen, som de tidligere havde givet til kirken og præstegården. I første omgang gjaldt det kun for sognekirkerne, idet domkirker og klosterkirker var undtaget. Fritagelsen gjaldt også købstadskirker. Da biskop Jakob Madsen visiterede kirken i 1590, beskriver han den således: Kirken lang, et firkantet smalt tårn med tegl. Et kapel ved nordre side, 2 skønne klokker i tårnet, et lidet spir på østerenden med to små klokker i. En skøn kirkegård og en god kirkegårdsmur, samt en god kirkelade. En lille dør i den sydlige side. Ved visitatsen i 1600 var denne dør blevet lukket og erstattet af en lille dør i den nordlige side. Da biskop Jakob Madsen den 4. maj 1600 visiterede kirken er en ny skøn tavle indsat på alteret. Det mest interessante i kirkens indre er den rigt udskårne prædikestol fra tiden 1600-1620. Prædikestolen, der har megen lighed med prædikestolene i Børgense Kirke og Ribe Domkirke, blev i 1928 under Nationalmuseets medvirken malet og nystafferet med forgyldning og fremtræder nu i smukke, varme farver.

Under krigen med Sverrig 1657-1660 benyttedes kirken som tilflugtssted for beboerne i Haarslev. Da svenskerne nærmede sig tyede folk til kirken med deres bedste og kostbareste sager, men ikke engang Herrens hus blev skånet af de rovgriske gæster. Da vinduesstængerne var dem for tykke til at få bugt med i en fart, udsavede de på kirkedøren et hul stort nok til at en bevæbnet soldat kunne krybe derigennem.

I 1694 købte Thomas Kingo Haarslev og Skovby kirker. Kort tid efter den 19. december viede provst Karstens fra Haarslev biskop Th. Kingo (61 år) og hans tredje frue Birgitte Balslev (29 år). Da Thomas Kingo købte kirken, var der en del jordegods, som

tilhørte kirken. Prisen for dette beløb sig til 1625 Rdl. 4 Mk. Altertavlen er fra midten af forrige århundrede og forestiller Maria Bebudelse.

Ifølge S.H. Klausen havde stiftamtmand Stokfleth o. 1749 skænket eller rettere renoveret altertavlen i Haarslev Kirke. Han bestyrede en tid lang grevskabet Gyldensteen. Den første greve til Gyldensteen var den mærkelige Jean Henri Huguetau (96 år), franskfødt finansmand. Efter hans død arvedes grevskabet af hans datters datter-søn, Hans Henrik Knuth, der tidligere var stamherre til Lerkenfeld. Da han imidlertid kun var 3 år gammel, bestyredes grevskabet af ovennævnte stiftamtmand. Senere skænker den unge grev Knuth en klokke til Haarslev Kirke.

Kirken har vel nok fra den første tid været benyttet som gravplads. Det kunne let lade sig gøre, da kirken, fra den blev opført og lang tid derefter, har bestået af et stort rum uden ret meget inventar. Stole og bænke har der ikke været før hen imod reformationen. Under den katolske gudstjeneste skulle der være plads til, at menigheden kunne knæle. I den første tid, efter at kirken var bygget, har der været meget, som menneskene var bange for: onde ånder, vætter, og mange andre væsener. Blandt det, som de frygtede mest, var måske også de gamle guder, som de måske syntes, at de havde svigtet ved at gå over til kristendommen. Imod alt dette frygtelige var der kun beskyttelse på kir-kens viede grund og under den viede præsts ledelse. Når en kirke var bygget, blev den indviet af biskoppen, og selv om både kirke og kirkegård var indviet, var det nok alligevel sikrere at hvile inden for murene end ude på kirkegården.

Af begravelser inde i kirken kan nævnes: 1692 den 17. juni blev amtmand Jørgen Kaas på Aagaarde begravet i kirken. Jørgen

Kaas var lensmand på Rugaard 1662, da lenene blev lavet om til amter. Han blev således den første amtmand i Rugaarde amt.

1765: 25. september blev justitsråd Bondo Simonsen til Elvedgård i sin alders 65. år nedsat i kirken.

1795: 20. november blev fhv. birkedommer på grevskabet Gyldensteen, hr. Mads Hviid fra Nymarksgården begravet i sit 75. år. Han blev begravet i koret mellem døbefonten og den lille dør. Mads Hviid havde købt Nymarksgården og en anden gård i Nymark, da kong Frederik V i 1764 holdt auktion over det fynske ryttergods.

Om der fra først af har skullet en vis rang til for at blive begravet i kirken, ved man ikke, men senere blev det sådan, at ikke alle kunne blive begravet i kirken. Det blev et pengespørgsmål. Efter at der var kommet stole, blev pladsen til begravelser indskrænket til midtergangen og koret. Begravelserne blev fortsat til ca. år 1800. Ved cirkulære af 1805 blev det forbudt at begrave i kirkerne.

I midtergangen i Haarslev Kirke er der endnu rester af kister, som ikke er helt forsvundet. I de første 3-400 år, kirken har bestået, er der sandsynligvis ingen optegnelser om, hvem der er begravet i kirken. Først henimod 1700 er der nogle optegnelser om, hvem der er begravet i kirken. Kirkebogen begynder 1688, men notaterne er undertiden meget kortfattede. 1691 står der f.eks.: Et barn fra Gamby begravet for 1 Rdl.. Der nævnes ingen navn eller alder på barnet eller på dets forældre, men i al sin korthed fortæller denne notits vel, at barnet er begravet i kirken, og at der skulle betales for at blive begravet inde i kirken. Der nævnes ellers aldrig noget om, at der skulle betales for en gravplads på kirkegården.

Kirken blev restaureret 1946-47, da førstelærer J.S. Jensen, Haarslev var formand

for menighedsrådet. Den fik nye stole og et nyt gulv lagt af røde mursten. Hele koret blev ændret, idet de korte bænke blev erstattet af de nuværende løse stole. Døbefonten blev flyttet ned til sin nuværende plads, der hvor degnestolen stod indtil restaureringen. Degnestolen blev benyttet af kirkesangeren under gudstjenesten.

Ved restaureringen viste det sig, at der under det nuværende alter skjuler sig et gammelt alter af munkesten, hvori der er et rum, måske et gemme til et relikvie.

I våbenhuset hænger der en sort tavle, hvorpå der med kridt blev skrevet "Lyses til Kirkestævne", hvis der efter præstens kundgørelse fra prædikestolen var noget, der

skulle "tillyses". Tillysningen kunne dreje sig om alt muligt, offentlige og kommunale kundgørelser, om sognerådsmøder og andre møder, åsyn o.l.. Senere blev ordene malet på den sorte tavle, der blev vendt om med den tomme side udad, når der ingen meddelelser var. Det var kirkesangerens opgave at oplæse de eventuelle meddelelser for kirkegængerne, når de gik hjem. Det kunne forekomme, at meddelelsen blev læst op flere gange, hvis der var mange i kirke. Alle skulle høre den. Dette foregik helt op til 1950-erne.

*Ved Johs. Larsen,
Hårslev.*

Tærskedag i Hårslev gamle præstegård ca. 1900. Præstegården blev revet ned og erstattet af den nuværende rødstensbygning i 1920.